

ขุดลึก'ศาสนาผี'หลายพันปี

เปิดบทกวีการเมืองร่วมสมัย

ใน 'ข้างขึ้นข้างแรม'

อธิปไตยใต้กิ่งข้า เช่นไร
เพด็จมาย่อมเป็นไป เช่นฉนั้น
ผลดอกออกคราวใด กระโดนได้
อำนาจรัฐแผ่กัน ฟังกลัย ไตดิน

มาด้วยโกงอำนาจราษฎร
ขัดขวางพระนครรัฐประหาร
อวดปราบโกงโกงคอโคตรรำคาญ
จำอวดรัฐราชการโกงปราบโกง

คือส่วนหนึ่งของโคลงและกลอนที่กึ่งกึ่งพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ในกิจกรรม Special talk หัวข้อ 'ศาสนาผีในไทย หลายพันปี ก่อนประวัติศาสตร์ถึงปัจจุบัน' จัดโดย สำนักพิมพ์มติชน เมื่อไม่กี่วันมานี้

เปล่งลุ่มเสียงอย่างมีพลังจากการอ่านและเอื้อนเอ่ยของ **ผศ.คมกฤช อู่เด็กเค่ง** อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญด้าน พุทธ พราหมณ์ผี และ **ผศ.ดร. บัวย อุ่นใจ** อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ ม.มหิดล หนึ่งในเจ้าของผลงาน Vaccine War สมรภูมิจัดขึ้นโควิด-19 ที่พลกมารีบ บทผู้ถ่ายทอดบทกวีผลงานมือโคลงรุ่นอาวุโส **ขรรค์ชัย บุนปาน** ประธานกรรมการบริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) และมีกลอนรุ่นเก่า **สุจิตต์ วงษ์เทศ** คอลัมน์นิสต์ฝีปากคมกริบ ผู้ออกอาละวาดผ่านบทกลอน

กระซิบมือจับจองหัวมูมบนฝั่งซ้าย-ขวา ในหน้า 3 หนังสือพิมพ์มติชนรายวันทุกฉบับวันอาทิตย์ ต่อเนืองยาวนาน ไม่มีพักเบรก ก่อนถูกคัดสรรมารวมเล่มเป็นพ็อคเก็ตบุ๊กในชื่อ 'ข้างขึ้นข้างแรม'

จัดเต็ม บทกวีตั้งแต่เดือนมกราคม 2559-พฤษภาคม 2565 รวม 6 ปี 5 เดือน ไขภายในเล่มเดียว

ผ่านการฟันแล้วฟันอีก โดย กฤษ เหลือลมัย ที่ไม่ใช่เพียงคอลัมนิสต์ด้านอาหารช็อกกิ้ง ทว่า ยังเป็นกวีการเมืองผู้ร้ายกลอนวิพากษ์เผด็จการอย่างเจ็บแสบตลอดมา

ร่วมฟันอีกแรงโดย **รศ.ดร.ประภัสสร ซูวิเชียร** อาจารย์คณะโบราณคดี รั้วศิลปากรวังท่าพระ ผู้แจ้งเกิดในบรรณพิภพจาก 'วัดร้างในบางกอก' ไม่เพียงเท่านั้น ทั้ง 2 ยังเป็น 'รุ่นน้อง' คณะโบราณคดีของ 'พี่ข้าง-พี่จิตต์' ส่วนหน้าปกสะดุดตา มองเพียงวินาทีเดียวโลกก็รู้ว่ามาจากฝีมือ ตะวัน วัฏยา ศิลปินระดับอินเตอร์ รุ่นน้องศิลปากรจากคณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์

นับเป็นที่งานที่มีประวัติศาสตร์ชีวิตเชื่อมโยงสัมพันธ์ อีกทั้งยังมีจุดร่วมสำคัญคืออุดมการณ์ประชาธิปไตยที่ไหลเวียนในความรู้สึกนึกคิด

อารมณ์ความรู้สึกในบันทึกประวัติศาสตร์ เครื่องด่าเผด็จการที่มีฉันทลักษณ์

"อ่านแล้วหลากหลายอารมณ์ความรู้สึก ทั้งในแง่ที่เหมือนมีคนพูดแทนเรา บางทีเราก็อยากเปล่งเสียงออกไป แต่ไม่มีความสามารถในเชิงกวี ก็มีคนที่มีความสามารถในเชิงกวีพูดแทนแล้ว ในบางความรู้สึกก็ระทดท้อใจกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในตอนนี้ที่ถูกเล่าซ้ำในบทกวี"

ผศ.คมกฤช หรือเซฟหมี กล่าวถึงรวมบทกวีใน 'ข้างขึ้นข้างแรม' ทั้งยังมองในมุมของการเป็นบันทึกประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัย

"ผมคิดว่า เวลาเราพูดถึงการบันทึกประวัติศาสตร์ หลายครั้งจะนึกถึง

การบันทึกที่เป็นวิชาการ แต่จริงๆ แล้วยังมีมิติด้านอารมณ์ ความรู้สึกด้วย
เมื่อมันถูกบันทึกด้วยโคลงกลอนที่มีฉันทลักษณ์ ย่อมไม่ใช่แค่บันทึก
เหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงเฉยๆ แต่ยังบันทึกสภาพอารมณ์ความรู้สึกของผู้คน
นี่คือสิ่งสำคัญ และแตกต่าง ในเล่มข้างขึ้นข้างแรม

บันทึกประวัติศาสตร์ อาจมีคนเขียนในเชิงวิชาการอยู่ แต่ผมคิดว่าเล่ม
นี้มันให้อะไรมากกว่านั้น เป็นการให้คนละแบบ ให้อารมณ์ ความรู้สึกในเชิง
สุนทรียะด้วย และที่สำคัญ ถ้าผมพูดในเชิงส่วนตัว บางทีนี่ก็อยากเขียนอะไร
ด่าสักคนหนึ่งในเฟซบุ๊ก แต่นึกไม่ออก งานของคุณสุจิตต์กับอาจารย์ข้าง ก็
น่าจะเป็นเครื่องด่าแทนเราได้ด้วย ตัวอย่างมีขึ้นข้าง (หัวเราะ)” ผศ.คมกฤษ
กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ต่อหน้าพรรคชัย ซึ่งนั่งอยู่บนเก้าอี้แถวหน้า และ
สุจิตต์ ซึ่งนั่งพักในห้องข้างๆ หลังบรรยายพิเศษในประเด็นศาสนาผีเพ็ง
เสร็จสิ้น

“โดนใจ”

คือนิยามสั้นๆ จากความรู้สึกของ ผศ.ป๋วย ก่อนอธิบายเพิ่มเติมว่า
“ความรู้สึกของผมนี่คล้ายกับอาจารย์ตุลย์ เพราะบทกลอนที่อ่านสะท้อน
ความรู้สึกได้ดีมาก ฉันทลักษณ์สวยงาม แสดงอารมณ์ได้ชัดเจน และพูด
แทนเราในความอัดอั้นตันใจหลายๆ อย่าง ที่ต้องเจอในปัจจุบัน และยังเป็น
ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยไปเรื่อยๆ

เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์อย่างมีศิลปะและสุนทรียะ ผมคิดว่าเป็นสิ่ง
ที่เราขาดในปัจจุบัน

บางครั้งเราเสพงานศิลปะ
เสพความสุนทรีย์ แต่บางทีหาไม่เจอ
พอได้อ่านโคลงกลอนแบบนี้ รู้สึกว่ามี
อารมณ์ที่แฝงอยู่ ได้รตรสหลายรสมาเต็มแบบนี้ ผมคิดว่าตรงนี่คือสิ่ง
หนึ่งที่สำคัญ การจะศึกษาประวัติศาสตร์ ต้องเก็บอารมณ์ เห็นศิลปะ มอง
ทุกอย่าง ซึ่งเล่มนี้ครบเครื่อง” นักวิทยาศาสตร์ผู้หลงใหลในสุนทรียศาสตร์
กล่าว พร้อมย้ำว่า “หายากครับ หนังสือแบบนี้” ทั้งท้าย

ทวงความเป็นธรรม 'ศาสนาผี' ถูกลืมจากการศึกษา

ย้อนไปในราว 1 ชั่วโมงก่อนหน้า สุจิตต์ ผู้ก่อตั้งนิตยสารศิลปวัฒนธรรม
รายมนตร์สะกดแฟนฟานที่เมืองแม่รับฟังบรรยายเรื่องราวของศาสนา
ผี ที่สำนักพิมพ์มติชนเปิดให้ลงทะเบียนล่วงหน้า สร้างสถิติที่นั่งเต็มในเวลา
ไม่กี่ชั่วโมง

ไม่ได้กล่าวเป็นร้อยกรอง แต่เล่าด้วยร้อยแก้ว เริ่มด้วยเรื่อง 'ขวัญ' ซึ่ง
เป็นความเชื่อในศาสนาผี

ซึ่งคนส่วนใหญ่คิดว่าประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ในสังคมไทยมาจากศาสนา
พุทธทั้งหมด แต่ความเป็นจริงไม่ใช่เช่นนั้น เพราะมากมายด้วยความเชื่อ
จากศาสนาผีที่ถูกผนวกเข้ามา ผสมผสานพราหมณ์และพุทธ เกิดศาสนา
ไทยๆ อย่างในวันนี้

คอลัมนิสต์ไม่ติดกระดุมบน ยกร่องร้อยหลักฐานมากมาย อาทิ เพลงปี่
พาทย์ชุดทำขวัญซึ่งเป็นเพลงชุดยาวหลายเพลงต่อเนื่องกัน โหมโรงเช้า ขึ้น
ด้วยเพลง 'สาธุการ' ในขณะที่เพลงทำขวัญไม่มีสาธุการ ไม่ไหว้พระ เพราะ
เป็นเพลงผี ขึ้นด้วยเพลงนางนาค ซึ่งเป็นผีบรรพชนในอุษาคเนย์ หรือเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ นี่คือเรื่องสำคัญ แต่การศึกษาไทยปฏิเสธ

นอกจากนี้ คำที่คุ้นเคยอย่าง 'ของขวัญ' ก็เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง
ขวัญ ซึ่งคนมักสับสนหรือนำไปปะปนกับ 'วิญญาณ'

“คนเชื่อเรื่องขวัญ แต่มักคิดว่าเป็นวิญญาณ คนตาย ขวัญไม่ตาย
ปัจจุบันเวลามีการนิมนต์พระไปเชิญวิญญาณ จริงๆ แล้วไม่ใช่วิญญาณ แต่
เป็นขวัญ” สุจิตต์กล่าวต่อหน้าภิกษุสงฆ์หลายรูปที่ลงทะเบียนมานั่งฟัง ทั้ง
ยังหยอดมุขว่า

“ในวันนี้มีพระนั่งอยู่ด้วย ขอให้ถามพระเอง”

จากนั้น กล่าวถึงบทบาทผู้หญิงในสังคมอุษาคเนย์ในอดีตว่าอยู่ในสถานะ
สูงกว่าชาย ดังเช่นการพบโครงกระดูกสตรีที่สวมใส่ลูกปัดนับแสนเม็ดที่แหล่ง

Pre-Order ชุด Limited Edition 'ข้างขึ้นข้างแรม' ชรรถชัย มุมปาน, สุจิตต์ วงษ์เทศ คำนำเสนอโดย เสถียร จันทิมาธร พร้อมของพรีเมียมสุดพิเศษ และลายเซ็นจากสองกุมารสยาม พรุ่งนี้ 11 ตุลาคม จันทิมาฯ ได้ที่เฟซบุ๊ก matchonbook-สำนักพิมพ์มติชน

โบราณคดีบ้านโคกพนมดี จังหวัดชลบุรี ถือว่ามีอำนาจและศักดิ์ศรีมากกว่าชาย ผู้หญิงคือหัวหน้าเผ่าพันธุ์

“เวลาแต่งงาน เรียกว่า-สาว ผู้หญิงเป็นนาย ผู้ชายเป็นบ่าว ผู้สืบสายตระกูลคือหญิง ศาสนาผีต้องเข้าทรง ร่างทรงคือตัวกลาง และต้องเป็นผู้หญิง ส่วนหนึ่งเป็นหัวหน้าเผ่าพันธุ์ สามารถติดต่อกับผีได้ ผีฟ้าไม่ลงผู้ชายลงแต่ผู้หญิง” สุจิตต์ชวนให้ผู้ฟังตั้งข้อสังเกตไปพร้อมๆ กัน

ว่าแล้วขอพักจิบน้ำ หลังร่ำมานาน ก่อนเข้าสู่อีกประเด็นสำคัญ

เรื่องผี อย่าเอาพุทธอธิบาย แนะโบราณคดีไทยเลิกใช้คำ 'ของอุทิศ'

สุจิตต์ยังกล่าวถึงคำว่า 'มด' ซึ่งปัจจุบันคุ้นเคยกันในคำว่า ผีมด แมมด เป็นต้นว่า ปัจจุบันยังไม่มีคำอธิบายอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ตนสันนิษฐานว่า เป็นคำเดียวกับคำว่า 'มดลูก' ซึ่งเป็นอวัยวะที่ให้แก่บุตร สัมพันธ์กับพิธีกรรมการฝังศพครั้งที่ 2 ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งผู้ตายจะถูกนำโครงกระดูกมาต่อใหม่ ใส่ลงในภาชนะดินเผา โดยมีผู้ตีความว่า สื่อถึงการคืนสู่ครรภ์มารดา

“เรื่องใหญ่ที่สุด คือความตาย ในศาสนาผี ไม่มีโลกหน้า มีแต่โลกของผี และโลกของคน อย่างไรก็ตาม ความตายในความเข้าใจปัจจุบันกับอดีตเป็นคนละเรื่อง หลักฐานทางโบราณคดีที่พบ แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมความ

ตายมีชนชั้น 1.รากหญ้า ให้แรงงาน ทำข่วง 1-2 วัน 2.ชนชั้นนำ หัวหน้าเผ่า มีพิธีกรรมยาวมาก หลายพันปีทีก่อนก็มีอภิสิทธิ์ชนแล้ว” สุจิตต์กล่าว

จากนั้น ชัยมาเล่าถึงการฝังศพในอดีตบริเวณ 'ลานกลางบ้าน' ในชุมชนเมื่อครั้งยังอยู่ที่บ้านเกิดในจังหวัดปราจีนบุรี ยังทันเห็นบรรยากาศงานศพที่ชาวบ้านสวมใส่เสื้อผ้ามีสีล้วน มีมหรสพ ไม่ใช่งานโคกเศรษฐีที่ต้องแต่งกายด้วยชุดสีดำเหมือนปัจจุบันซึ่งเป็นอิทธิพลจากตะวันตกที่รับมาในภายหลัง

“ชุมชนสมัยก่อน มีลานกลางบ้านเป็นศูนย์กลาง เวลาฝังศพก็ฝังที่ลานกลางบ้านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีการสวดข่วง เรียกข่วงหลายคืน เพราะข่วงหาทางกลับไม่ถูก ต้องตีเกราะเคาะไม้ สุนัขเหอฮา เพื่อเรียกข่วงกลับร่างที่นอนตาย

ศาสนาอื่น ร้องไห้เสียใจ แต่งานศพไทย สนุกฉวยไหว เล่นไฟ ใส่ชุดสีล้วนไม่ใช่เรื่องเศร้า เพราะฐานคิดมาจากตรงนี้”

ในตอนท้าย ยังขอ 'คอมเมนต์' วงการโบราณคดีไทย ที่ใช้คำเรียกโบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูกในหลุมขุดค้นว่า 'ของอุทิศ' ว่า ไม่ถูกต้อง เนื่องจากเป็นการใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาอธิบาย และการศึกษาไทยแยกศาสนาต่างๆ ทำให้อยู่โดดๆ ทั้งที่ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น แต่ในสังคมไทยหลอมรวมไว้ทั้งศาสนาผี พราหมณ์ พุทธ และอื่นๆ

"การเอาขนนะไปฝังในหลุมศพ ไม่ใช่ของที่ระลึก ไม่ใช่ของอุทิศตามที่นักโบราณคดีชอบใช้ เพราะจะเข้าพุทธ นี่มันศาสนาผี จะเอาพุทธไปอธิบายไม่ได้ หลายอย่างเกี่ยวกับผี และพราหมณ์ ไม่ใช่พุทธ แต่ถูกจับยัดให้เป็นพุทธซึ่งไม่ถูก" สุจิตต์วิพากษ์ ท่ามกลางบุคลากรวงการประวัติศาสตร์โบราณคดี ที่ให้เกียรติมาร่วมรับฟัง ไม่ว่าจะ เป็น เขมชาติ เทพไชย อติตรองอธิบดีกรมศิลปากร, นิตยา กนกมงคล ผอ.สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, นิภา สังคนาคินทร์ ผอ.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร, ว่าที่ ดร.วิราวรรณ นฤปิต นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ เจ้าของผลงานหนังสือ 'การเมืองเรื่องพระพุทธรูป' และ **มนัช นาคณอมทรัพย์** นักวิชาการอิสระ ผู้ผลิตสารคดีแนววัฒนธรรม และอีกมากมาย

งานนี้ **ปานบัว บุนปาน** กรรมการผู้จัดการบริษัท มติชน จำกัด (มหาชน), **นฤชัย เสกธีระ** กรรมการผู้จัดการบริษัท งานดี จำกัด, **สมปรารถนา คล้ายวิเชียร** ผอ.ฝ่ายดิจิทัลมีเดีย มติชนทีวี, **อพิสิทธิ์ ธีระจารุวรรณ** รอง ผอ.ศูนย์ข้อมูลมติชน และ **มณฑล ประภากรเกียรติ** ผู้จัดการสำนักพิมพ์มติชน ให้การต้อนรับแขกเหรื่อที่เดินทางร่วมงานอย่างล้นหลาม

ด้านแฟนคลับอดีตสองกุมารสยาม 'ขรรค์ชัย-สุจิตต์' ก็ดักรอขอเซลฟี่ร่วมเฟรมอย่างคับคั่ง ตั้งแต่แฟนหนังสือยุคกระดาษเฟื่องฟูเมื่อหลายทศวรรษก่อน ครึ่งยังอึดออกผลงานคู่ดูโอ อย่าง นิราศ, ครึ่งรักครึ่งใคร่, หันหลังชนกัน และอีกมากมาย

จวบจนยุคโซเชียล ก็ยังงูมือสร้างสรรค์รายการ 'ทอดน่องท่องเที่ยว' โหนจะฟาดเพดจ์การ วิพากษ์การเมืองไทยผ่านโลกออฟไลน์-ออนไลน์ไม่มีพักผ่อน และไม่คิดพักก่อน

ข้างขึ้นข้างแรม อาจเป็นการกลับมาอีกครั้งแบบแพคคู่บนแผงหนังสือ ทว่า ไม่ใช่การ 'กลับมา' อีกครั้งของ ผู้เป็นนักหนังสือพิมพ์ตราหน้าชีวิตอย่างขรรค์ชัย-สุจิตต์ ที่ไม่เคยห่างหายจากวงน้ำหมึกแม้เพียงวันเดียว

พันธุ์ทิพย์ ธีระเนตร